Föreningen Heimdals Folkskrifter. — N:r 44.

EN RESA GENOM SVERIGE

ÅR 1586

------------- STOCKHOLM F. & G. BEIJERS BOKFÖRLAGSAKTIEBOLAG

Upsala 1897 Almqvist & Wiksells Boktr.-Aktieb.

Förord till den elektroniska utgåvan

Boken av **Samuel Kiechel** (1563-1619) från University of Michigan Library, har scannats av Google Books. Den anpassades och OCR-tolkades för Projekt Runeberg i mars 2014 av Bert H.

Här kan verket läsas på Internet Archive.

Förord.

År 1586 företog en förmögen borgare i Ulm, *Samuel Kiechel*, en resa genom södra Sverige upp till Stockholm och Uppsala, och den reseskildring som han författat, synes vara af så stort intresse, att den bör göras allmänt bekant. Kiechel reste genom flera af Europas länder samt i Palestina och Egypten och fick därigenom en öppen blick för säregna karaktersdrag hos olika folk och människoklasser; han berättar enkelt och rättframt, och hans uppgifter bära sanningens prägel. Det är ju dock klart, att han stundom förleddes af enstaka iakttagelser till allmänna omdömen, men denna svaghet vidlåder de flesta resenärer, och hans sträfvande är tydligen att i hvarje fall inhämta och meddela säkra uppgifter.

Hans skildringar äro skrifna på schwabiskt landsmål och trycktes i Stuttgart år 1866. En öfversättning af den del som angår vårt land, meddelades i *Historisk tidskrift* för år 1892, och aftryckes här med benäget tillstånd af nämnda tidskrifts redaktion. Några förklarande noter äro ytterligare bifogade utöfver där förefintliga.

Resan ägde rum under *Johan III:s* regering. År 1570 hade det nordiska sjuårskriget afslutats, och landet återhämtade sig långsamt efter alla förödelser och förluster i människolif och penningar. Hela Småland och stora delar af Västergötland och Östergötland hade härjats af danskarne, och ännu syntes bråtar i de stora skogarne. Några år efter fredsslutit började konungen syssla med kyrkliga frågor och trädde äfven i underhandlingar med påfven ochmed katolska makter. Rykten spredos utomlands, att konung och folk skulle återgå till den katolska kyrkoläran, och inom landet jäste det i sinnena af oro eller förbittring. Det hade dock snart blifvit slut med Johans närmande till Rom, men kyrkoceremonierna hade ändrats genom den nya liturgien.

Södermanland innehades af Johans broder *Karl* (sedan konung Karl IX) såsom hertigdöme, och förhållandet mellan bröderna var tidtals spändt. Tronföljaren *Sigismund* var uppvuxen till yngling, och fadern spanade efter tillfälle att skaffa honom Polens krona för att göra Sverige mäktigare, hvilket äfven lyckades år 1587.

Dessa korta antydningar om Sveriges dåtida historia äro ju allmänt kända, men hur det stod till i landet bland bönder och borgare är mindre bekant. Ett och annat därom finner man i Kiechels framställning.

Resan verkställdes på vintern, och från Helsingör tog Kiechel vägen genom det danska Skåne och därifrån norrut

in i Småland. Han hade i ressällskap två lybska köpmän. — Och härmed lämna vi ordet åt honom själf.

K. H–d.

*

År 1586 den 9 februari träffade oss en synnerlig lycka, då ett fartyg kom från andra sidan af sundet öfver till Helsingör, med hvilket vi kommo öfver detsamma; vintertiden måste man nämligen ofta ligga stilla 3 till 4 dagar, innan något fartyg kan passera den enda milen för is, som utan att tillfrysa lägger sig emellan, ty då vinden blåser utåt hafvet, så drifver han isen utåt, blåser vinden från hafvet så drifver han den tillbaka, och där är sällan alldeles lugnt väder. Vi hade besvär nog, innan vi kommo öfver, drogo seglet upp och rodde samt kunde med möda få fartyget genom isen. På andra sidan fanns en by, kallad Helsingborg invid ett fast slott högst upp på ett berg byggdt likt en klippa, som svarar emot Helsingör ty de ligga alldeles emot hvarandra, så att intet skepp utan stor fara kan gå emellan dem, emedan man kunde skjuta från det ena slottet på det andra. Nu skall likväl en gång ett skepp med fulla segel lupit igenom sundet, men vill ej råda till att det blir bekant och att det kommer tillbaka i Sundet, ty det kan kosta det dyrt. I Sundet ligga ock om sommaren konungens skepp med kanoner och soldater, för att natt och dag passa på om något sig tilldrager, så att ej något fartyg utan att stanna eller oförtulladt lätteligen går genom nämnda Sund.

Sedan vi frukosterat, fingo vi 2 slädar, för den ena två och för den andra en häst, ty det var djup snö och obanade vägar; dessa slädar tingades för två mil, hvarefter vi bekommo en annan, som förde oss vidare två mil, och voro vägarna ofta så obanade, att hästarna hade svårt att draga de tomma slädarne. Vi kommo mot natten till någrahus, som kallades “Ruy“ och ännu voro belägna i Danmark samt lågo öfver natten hos en bonde, hos hvilken vi hade ett magert härberge, litet att äta och dåligt vatten. Vi förde dock med en kantin med dryckesvaror. Då vi skulle sofva, redde vi vår sängplats på golfvet; icke allenast männen med hustru och barn ligga vintertiden i stugan, utan ock hundar och kattor, samt ungboskap, såsom lam, kalfvar, getter och dufvor finnas därinne, och, hvad som är olustigast, unga grisar, som gifva en stark lukt från sig och gemenligen hålla till midt i stugan, komma om natten och slicka en i ansiktet, så att för elak smak och stank man förr blir mätt för en ringa penning än af den bästa måltid. Från Helsingör och hit är 5 mil.

Den 10 foro vi med dagen härifrån och behöfde godt 5 timmar för att fara 2 mil, ty ju längre vi kommo in i landet, desto ymnigare och djupare var snön, och var vägen obanad, då härifrån finns föga samfärdsel med Danmark. Då vi tillryggalagdt dessa 2 mil, kunde vi ej få nya hästar, och vår förra skjutsbonde ville icke köra oss längre, *ty* hans hästar orkade ej draga vidare. Nu voro vi redan i en svensk by, som endast bestod af 3 hus, och gåfvo oss ut att vara konungens tjänare, för att vi skulle desto förr komma vidare. Så är ordningen i konungariket Sverige, att det på halfannan eller två mils afstånd, vanligen från den ena socknen till den andra, finns en gästgifvare — detta lands mil likna i längd schweitziska mil —, hvilken skall lämna främlingen vare sig en köpman eller någon annan härberge, mat och dryck; måltiden för 2 rundstycken, eller 4 kreutzer i vårt mynt, och skall han ock lämna den resande efter tidens lägenhet häst eller släda till nästa gästgifvare, och skall han för hvarje mil hafva i betalning 2 rundstycken Den första förordningen om gästgifverier är af år 1561, och den som gällde vid tiden för Kiechels resa af år 1584. Där heter det bl. a.: “Och skole de, som till gästgifvare satte blifva, vara förpliktede att skaffe sig gott förråd, både på maat och dryck, teslikest hästefoder, så att vägfarande folk som till dem lite, måtte för vedergäldning få theris välfordran och nödtorft. The skole och icke dyrere sälie them vägfarendom hvad the hafue behof, än som skäl kan vara, och måge the tage för en måltid mat och öl thertill, sådan som bonden dagligen spisar, två öre, men de som vele hafve väl tillredt och tilpyntedt med flere rätter, såsom är färskt oxe-, kalf-, får- och lamkött, gäss, höns, ägg, hvete- eller skrädt rågbröd, då skall sådant vederläggias efter som det gäller i nästa köpstad. — — — Dock skall ingen hafve makt att tvinga af gästgifvarne någon then del, som han icke hafver, eller och bättre öl, än som han äger, utan then bättre dryck vill hafva eller och maten med krydder och annet sådant tillredt, då må han thet före med sig eller vare sådant förutan till thess han kommer till köpstäderna, ther sådant är tillfångs.“ — Gästgifvare fick såsom ersättning af kronan för sina åtagna skyldigheter ett års fullständig skattefrihet, samt sedan frihet från “gärder, körslor, dagsverken,

utskrifningar och annan småhjälp“.. Men då någon reser i konungens ärenden,brukar han medföra konungens vapen, hvilket bönderna genast känna igen, och skola de icke allenast för intet gifva honom mat och dryck utan och genom dag och natt hjälpa honom med hästar, så att han kommer vidare; men om däremot det kommer en främmande, som gärna ville betala dubbelt upp — hvilket var fallet med oss — är det icke så lätt att få dem att hjälpa en, äfven om de hade hästar i stallet, ty hvad man ej kan med goda ord åstadkomma, kan man ännu mindre uppnå med trots och pock. Slutligen fingo vi efter långvarig bönfallan 3 eländiga hästar och 2 slädar samt spände de två svagaste tillsamman och den tredje ensam för den andra släden. Nu var det sent på dagen, och hade vi att resa två mil, men vi kommo på en bättre väg, än vi haft tillförene; på vägen öfver ett dike brast isen, och båda hästarne föllo intill buken ned i vattnet jämte släden; en af oss, som satt på släden blef jämte alla våra saker mycket våt. Jag var likvisst icke med på denna släde utan gick till fots. Vi hade mycket göra, innan vi fingo hästarne, våra saker och släden ur vattnet. Nu öfverföll oss natten, och hade vi ännu långt att fara, innan vi kommo till en by, hvilket ej väl bekom vår reskamrat, ty det var mycket kallt och han genomvåt. Vi kommo sent till en by Ulfsbäck i Småland, i hvilken fannsden första kyrkan i Sverige och som låg afsides från vägen. Vi togo in hos kyrkoherden, ty den, som reser i Sverige och vill äta eller dricka efter landets lägenhet, tage in hos fogden eller prästen; oaktadt de ej hafva gästgifveri, så utestänga de dock ej gärna en ärlig gäst. Kyrkoherden härstädes bevisade oss all vänlighet, gaf oss mat, dryck och bädd enligt sin förmåga samt ett eget rum, så att vi kunde torka våra saker. Ved sparades ej, då det fanns i öfverflöd. Då jag ej kunde tala med herr kyrkoherden, och prästerna vanligen äro lärde, så drog jag med mycken möda fram mitt latin, som i 10 år varit skåplagdt. Vill någon vara välkommen i dessa trakter, så skall han förära husmödrarna muskat, nejlikor, kanelbark, ingefära och dylikt samt barnen mässingsringar, speglar, knifvar eller andra leksaker, hvilket gläder dem mycket och är ganska välkommet. Denna dag hade vi rest 4 mil.

Den 11 dennes foro vi om morgonen härifrån i ett öde bergland, här och där en bondby eller gård, belägen i en vildmark eller dalgång dit under åratal väl ej någon främmande och ännu mindre några tiggare kommit inom dörren. Denna dag foro vi 3 håll, och då vi togo de sista hästarne, så skickade bonden blott med oss 2 små gossar om 7 eller 8 år, som skulle föra hästarne tillbaka. Natten öfverraskade oss, vi togo miste om vägen och foro väl två timmar omkring, innan vi kommo till folk; till slut kommo vi till en kvarn, bredvid hvilken lågo 3 eller 4 bondgårdar, af hvilka en gästgifvare, som var ganska missnöjd, emedan vi kommo så sent; vi blefvo här öfver natten; platsen hette Åby belägen 7 mil från den prästgård, hvarifrån vi reste om morgonen.

Den 12 reste vi tidigt före dagningen härifrån och kommo till 5 håll, ty vägen var tämligen banad och sjöarna tillfrusna, samt gingo vägarna vintertiden mest öfver dem. Då vi fingo de sista hästarne, var det redan afton, och hade vi ännu 3 långa mil att fara öfver höga berg; ännu kunde man se i nejden de största furor, som svenskarne nedhuggit,då danskarne ryckte in i landet, och förskansade sig bakom dem med gevär och andra vapen.

Strax efter midnatt kommo vi till en liten stad i Småland Jönköping kallad. Vi lågo där hos borgmästaren och hade den dagen rest hela 11 mil.

Den 13 lågo vi där stilla till middagen, ty det var fastlagssöndag, på hvilken invånarne mycket höllo; och kokas på en gång så mycket kött, skinkor, svinhufvuden, rökt kött, tungor, fläsk och dyl., som länge håller sig, att efter en månad, ja väl sex veckor efter framsättes af samma kött, liksom det under vägen framsattes för oss sådant kött, som blifvit kokt till julen. Då vi hos nämnde borgmästare intagit en tämligen grundlig frukost, — ty vi förde med oss en kantin med 9 stora glasflaskor, som ofta kom oss väl till pass, ty på många ställen kunde hvarken vin eller öl, allenast dåligt vatten erhållas — reste vi vidare, och ehuru stadens ligger flackt, kommo vi snart igen upp i bergen, där ännu fanns tämligen mycket snö, så att vi för två mil hyrde oss slädar, och har man till vänster en insjö, som är 1 mil bred och 18 mil långVättern.. Då vi skickade hästarne tillbaka och fingo andra, erhöll jag en liten modig och pigg häst; en gång uppehölls jag och blef efter, då ilade min häst efter de andra med en sådan fart, att jag ej kunde hålla in honom; släden stötte då mot en sten samt stjälpte, och jag föll ur. Hästen fortfor att springa framåt med släden, och i denna fördes den omnämnda kantinen, som där var fastbunden med ett rep, i hvilket han släpade efter; till slut gick repet af och då föllo 3 fulla flaskor ut och sönderslogos, så att allt utan nytta flödade bort, hvilket bekom oss alla mycket illa; så snart hästen upphunnit de andra, stannade han. Kl. 1 på

natten kommo vi till en by kallad Grenna, som ligger 4 mil från Jönköping, där vi hade en mager fastlag.

Den 14 reste vi tidigt före dagningen och hade ännu till vänster den ofvannämnda långa sjön. Det var ganskakallt och fullt upp med snö, då vägen gick mellan bergen. Vid frukostdags kommo vi till en ståtlig kyrkherre, som vid denna fest hade andra präster till gäster; äfven vi inbjödos och blefvo, enligt detta landets sed, ärligen och väl trakterade, att vi därefter väl värjde oss för kylan. Mot aftonen kommo vi bort från rätta vägen, påträffade ett vattendrag, öfver hvilket vi dock icke funno någon bro och vågade, då det redan börjat skymma, icke öfverfarten med hästarne och slädarne. Vi hörde likväl genast på andra sidan af vattnet hundskall, hvilket angaf att ett hus eller en by fanns i närheten. Efter långt farande fram och tillbaka, som drog ut till kl. 3 på natten, ty det var ganska mörkt, kommo vi slutligen till bron; icke långt därifrån låg en by, i hvilken vi lågo öfver natten hos en bonde. Vi foro af vägen och kommo en mil för långt till höger om den samma; det är svårt för en främling, som icke känner vägen, om han också kan språket, ty mycket sällan följer själfva bonden eller hans dräng med, utan vanligen en så tunnklädd pojke eller ett litet barn, att det förvånat mig, att de ej omkommit af den förfärliga kölden. Vi reste denna dagen 9 mil.

Den 15 reste vi tidigt vidare och jag fick för min släde en liflig häst. Då vi kommo i en hålväg, for släden på hasorna på honom, och han satte af i full fart utför berget, så att synen förgick mig, ty jag kunde ej hoppa ur. Nedanför berget var en sjö, på hvilken jag lät hästen löpa ut. En knapp fjärdedels mil därifrån kom jag på en krokig väg till en bro; fann för godt att glida ur släden, ty jag fruktade att eljest hästen skulle sprungit med mig i vattnet. Han skenade också af, slog sönder släden, så att jag icke mer kunde begagna den, och det var väl, att jag icke hade kantinen på min släda, ty då hade vi förlorat allt vårt vin. Före kl. 1 på dagen kommo vi till en liten stad Linköping, belägen icke mer än en mil från det ställe, hvarifrån vi om morgonen reste ut. Hade vi icke dagen förut varit på afvägar, så hade vi således kommit hitföregående natt. Sedan foro vi denna dag ännu fem mil, kommo i god tid till en öppen köping eller liten stad, Söderköping, belägen vid en arm af Östersjön, på hvilken invånarne pläga skeppa säd till Lübeck.

Oafsedt att detta land är mycket kallt, rått, ringa bebyggdt, bergigt och klippigt samt mycket skogbeväxt, odlas mycket säd och rotfrukter, icke allenast till eget behof utan därifrån utskeppas äfven stora massor, bl. a. särdeles utmärkt spannmål, som är mycket mera härdig än den från Polen och Litauen, och därföre står högre i pris, samt lämpar sig bättre för att lägga på lager och utskeppa Denna uppgift är vilseledande, i det att spannmål i mycket ringa grad utskeppades under 1500-talet. Utförseln bestod hufvudsakligen af järn, ladugårdsprodukter m. m..

Den 16 och den 17 till eftermiddagen lågo vi stilla, emedan mitt sällskap hade affärer att uträtta. Senare på eftermiddagen foro vi därifrån till en icke mer än en mil aflägsen annan liten stad Norrköping, där vi öfvernattade hos en af deras bekanta. Staden har ett härligt laxfiske, ty strax därinvid ligger en insjö, hvilken är 28 mil lång och på sina ställen 2—3 mil bred, samt har vid nyssnämnda stad sitt utlopp, och bildar tämligen höga vattenfall, hvilka drifva några kvarnar. Fallen tränga igenom klipporna, så att de jämte andra småbäckar bilda en vacker flod, som slutligen utfaller i Östersjön, från hvilken laxen går upp i sötvattensströmmen, tills han kommer under fallen, där han fångas; enligt utsago skickas årligen till andra orter några hundra centner.

Den 18 omkring kl. 1 på dagen foro vi därifrån. Då vi nu farit en half mil, påstod den ena karlen, som rådde om den ena släden och en häst, att vi åkte för fort. Nu påträffades en bondgård, där vi hoppades bekomma andra hästar, hvilket dock icke var förhållandet, och de skjutsbönder vi redan hade, ville icke fara längre. Då bondgårdens ägare bistod dem, måste vi vända om till Norrköping för att beställa andra hästar och slädar. Denna daghunno vi alltså icke längre än 3 mil till en liten by “Birlingstau“.

Den 19, före dagningen, foro vi till största delen öfver en sjö; 2 mil därifrån var en koppargrufva belägen, tillhörig hertig *Karl*. Mot middagen kommo vi till Nyköping, där bemälte hertig höll sitt hof. Han är konungens af Sverige broder och gift med en grefvinna från Heidelberg Gift 1579 i Heidelberg med Maria af Pfalz, f. 1561, d. 1589.. Huset, i hvilket han bodde, var ännu icke färdigt samt var till det yttre fult. För öfrigt ligger staden öppen, är som andra städer i detta land icke innesluten af murar och är i sanning belägen i en olustig trakt, samt vill jag tro att icke många furstar eller främmande herrar komma att hemsöka den. En arm af Östersjön går fram

till staden.

Efter middagen foro vi härifrån. Då vi lämnat de första hästarna, drog det så länge om, innan vi fingo andra, att vi, då vi icke följde landsvägen, måste resa hela natten och kommo vid tretiden till en bondgård, 4 mil från Nyköping, Önnersta kallad, hvars ägare icke var mycket glad, efter vi väckte den goda mannen ur hans sömn, och är det på dessa orter så beskaffadt, att om någon vill ligga på en bädd, måste han föra den med sig eller sticka fjäderdunet på hatten.

Den 20 tidigt på morgonen foro vi härifrån, nästan halfva dagen öfver den frusna sjön, och kommo vid middagstiden till Strängnäs, 4 mil från den by, hvarifrån vi afreste på morgonen; det är en liten öppen stad och har ett ärkebiskopssäte Strängnäs var då liksom nu säte för biskop, icke för ärkebiskop., där det just nu var årsmarknad, som brukar hållas på isen, och var just hertig Karl, hvilken innehar denna stad, själf närvarande, och jag såg honom fara därifrån dagen därpå. Bemälte hertig gick omkring på platsen, där krämarne höllo till, och uppmanade folket att i handel och vandel vara ärliga mot hvarandra. En gammal bonde — sådana får man se på en 100 år och därutöfver Detta undantagsvis; lifslängden var under 1500-talet i medeltal kortare än nu.— som bar två vackra mårdskinn, gick efter hertigen och förärade honom dessa, hvilka äfven mottogos af honom; därefter fortfor bonden att följa efter nämnda herre. Slutligen då en af dennes följe frågade, hvarföre han icke gick sin väg, trädde han åter fram för hertigen, upprepade anbudet af de tvenne mårdskinnen och bad, att hans furstliga nåde för dem skulle skänka honom en häst, hvarvid hertigen skrattade och sade, att bonden någon gång skulle komma hem till hertigen, hvilket jag nu icke förstod, emedan han talade svenska, men det öfversattes för mig på tyska. Hertigen är icke det minsta högfärdig, ty jag har hört, att han ofta tillbringar en half dag hos någon gammal bonde, som har god reda på landets bruk, för att med honom samtala om dagens händelser.

Den 21 och 22 stannade vi, ty mitt sällskap hade affärer, då allahanda handelsmän, synnerligen många från Stockholm, komma dit; äfven voro ditförda till salu många starka och härdiga hästar. Om somrarna rides här mycket litet, ty för de djupa vägarna och sumpiga träsken är det svårt att komma fram till häst, hvilket jag sedermera vid min hemresa fick erfara. Man påträffar väl 8 à 9 års gamla hästar, som ännu aldrig burit sadel, då de merendels varit brukade för slädar, och då dessa uppnått 9 à 10 år, äro de bäst, emedan de ej brukas före sitt 5 år, hvilket mycket stärker deras lemmar.

Den 23, kl. 1 på dagen, afreste jag och den ene köpmannen, med hvilken jag rest från Köpenhamn, jämte andra i fem slädar, på en djup obanad väg, ty det hade snöat på natten. Hästen och släden tillhörde en stockholmare, som för att få sälja dem, lämnade oss dem på försök under en dagsresa, hvilken gick öfver sjön. Jag antager att vi på hela dagen icke foro öfver en half mil på land. Mot aftonen kommo vi till Stockholm, som ligger 7 mil från Strängnäs.

***

Stockholm är konungariket Sveriges hufvudstad, där ock hans kungliga majestät har sin hofhållning. Den ligger på en ö, rundtomkring omgifven af vatten, har två portar och öfver vattnet en bro till fasta landet; de hus, som ligga vid stranden nära sjön, äro alla byggda på pålar; staden har ock en så djup hamn, att stora lastade skepp kunna lägga till invid stranden. Skeppen hafva 18 mil att segla, innan de komma till öppen sjö, mellan klippor och berg, där vägen icke är mer än en mil bred. Denna stad är icke stor och ej befäst, har inga vallar, utan endast dåliga murar rundtomkring Torn och murar funnos på Stadsholmen, Helgeands- och Riddarholmarma, samt på Södermalm nere vid strömmen.. Slottet skyddas mot staden af en graf och ligger alldeles invid sjön, samt är väl försedt med kanoner. Staden har ock ett kloster, som ligger på en särskild ö, kallad Munkholmen Riddarholmen. Munkarna fingo draga bort på Gustaf Vasas tid; någon biskop har aldrig residerat där., till hvilken man kommer från staden på en brygga. Här har förr en biskop haft sitt säte; stipendiater underhållas nu därstädes.

Stadsinvånarne bruka beta sina kreatur, såsom hästar, kor, får, svin, utom staden, ty utanför båda portarne ligga malmar. Dessutom är det ganska besvärligt att i husen — reverenter att säga — inga hemlighus finnas, utan måste man gå bakom porten eller andra därtill inrättade ställen, och äro de belägna gent emot hvarandra, särskildt för manspersoner och för kvinnfolk, hvilket jag en gång fick erfara, då jag blef ganska illa försmädad af en

gumma (jag förstod dock ej hvad hon sade), därföre att jag gått på kvinnornas sida, hvilket jag som främling ej visste.

För öfrigt är det vintertiden ondt om nöjen i staden, emedan alla sjöar äro tillfrusna och skeppen infrusna. Man ser äfven några ganska stora fartyg, som kallas örlogsskepp hvilka konungen begagnat mot Danmark, då båda konungarna krigade med hvarandra. Bland dessa kallas det största den Stora Draken, ett starkt och fast fartyg,som har flera däck öfver hvarandra, och hvilket, enligt berättelse, skall mellan båda skeppsborden vara fylldt med "osmundt", d. v. s. malm, sådan den kommer ur bergen, så att skyttet studsar tillbaka därifrån och ej lätteligen går igenom fartyget eller tillfogar det skada.

På andra sidan om kanalen eller vattnet är en djurgård, i hvilken finnes flera sorter vildt, såsom hjortar med ganska breda horn, hvita hjortar, älgar, renar från Lappland, och ännu andra mindre sorter af hjortsläktet, med spräcklig hud. I landet finnes det lodjur, samt svarta räfvar, hvilkas skinn skattas mycket högre än sådana af lodjur och sobel. Det finnes ock mycket älgar, hvilka fångas på den tid, då snön börjar smälta, för hvilken jakt konungens broder hertig Carolus har stor passion. Man äter köttet, ehuru det är hårdt och groftrådigt.

I detta land är det för öfrigt billigt, och man lefver för godt pris; men det finnes icke ordentliga härbergen eller värdshus Stadslagen bestämmer att två tavernare skulle finnas i hvar stad för att till vägfarande sälja mat och öl och hästfoder, men påbudet synes ej iakttagits. Värdshus inrättades i Stockholm först genom en k. förordning år 1602., utan man måste inackordera sig hos någon borgare, där man för 1 riksdaler eller 5 ort i veckan får god kost, dryck och husrum. Rapphöns och annan fågel kommer ofta på bordet; men icke vin, utan blott öl, framsättes, ty då vin i vårt land kostar 4 kreutzer, så gäller här måttet en fjärdedels riksdaler. Här drickes merendels rhenskt vin — fruktar blott att under vägen kommer mycket vatten däri. I landet brygges tämligen godt öl, men har man dessutom utländskt sådant, såsom från Lübeck, Danzig o. s. v., liksom finskt och litauiskt mjöd, hvilka sorter svenska kvinnorna gärna dricka. Alla utländska drycker äro mycket dyra för de stora tullarne.

Jag bodde hos en Jacob Loorman Loorman var handlande i Stockholm och tyska kyrkans föreståndare. från Lübeck, hvilken bodde i Stockholm och var därstädes gift, där jag betalte fem "ort riksdaler" i ett för allt i veckan, hvarför jagblef ärligt och mer än till nödtorft trakterad, samt fick en god bädd. Där hafva de äfven den sed, att vid dryckeslag eller samkväm dricker man vanligen bordet rundt om, så att en dricker sin närmaste granne till, och i det man räcker honom dryckeskärlet, kannan eller glaset, bjuder man handen till lyckönskan. Om en man uppstår från bordet, endast för att gå utom dörren, så räcka alla, då han å nyo satt sig vid bordet, honom handen och hälsa honom välkommen; hvilket brukas icke allenast i Sverige, utan äfven i Danmark, till en del i sjöstäder, liksom i Litauen och Lifland, hvilket bruk skall hafva den innebörd, att man icke bär någon afund eller agg mot den man räcker handen.

I svenska krönikor läser man, att schweizarne skola härstamma från Sverige; härmed må vara hursomhelst, så likna icke allenast landen hvarandra, utan äfven folken. Ty först hvad konungariket Sverige angår, så är det uppfylldt med berg, sjöar och branta klippor, så att det är både svårt och besvärligt att resa därstädes. Beträffande folket, så finnas där starka, arbetsamma och groft byggda män, hvilkas kraftiga och sunda natur icke lätteligen behöfver någon medicus. De komma till en hög ålder och äro tarfliga ock gammalmodiga i sin klädedräkt, i synnerhet bondfolket; de hafva ett sträft uttal, äro mycket trotsiga i sin fattigdom, hålla mycken boskap och göra väldigt stora ostar, af hvilka somliga väga många pund. I de omnämnda sjöarna finnes mycken fisk, men inga karpar finnas i hela landet, utan måste ditföras från andra orter; men gäddor finnas så många, att de torkade i stor mängd föras till andra trakter, och, som man ofta sagt mig, men jag ej själf sett, göras så stora ostar, att två personer hafva svårt att bära dem. Då en adelsman håller bröllop, vill han visa sin rikedom genom antalet af sina bönder: alla underhafvande måste till en sådan sin herres fest låta mjölka alla sina kor och på en gång hembära mjölken, hvaraf göres en ost. Härigenom visar han sin prakt och makt.

Konungen af Sverige äger ännu andra land såsomFinland, hvilket gränsar mot Sverige i norden, ett furstendöme med särskildt språk, och till detta gränsar Lappland, hvilket merendels är bebodt af vilda folk, som lämna skatt åt tre herrar, konungen af Danmark, Moskoviten och konungen af Sverige; dock skall svensken ha två tredjedelar

däraf och de andra blott en tredjedel, och har detta landet ingen ände; de ha ett eget språk och ett djur, som är mindre än en hjort och som man kallar ren, med hvilket invånarne om vintern fara på släde. Man kan få se dessa djur i Sverige, synnerligast på Djurgården i Stockholm. De äro spräckliga, liksom kalfvar, och springa mycket hastigt. Af renhudar gör man i Sverige handskar, stöflar och skor, som man kallar lappskor och som äro utmärkta mot kylan. Då man för den förfärliga kylans skull ofta på resa begagnar 4 à 5 par strumpor ofvanpå hvarandra, så lär man det oaktadt frysa, men har man på sig ett par strumpor med lappskor där ofvanpå, så fryser man icke. Ju kallare det är, dess mer värme lämnar detta skinn ifrån sig, blott det icke blir vått; går man med det i vatten, så tränger detta tvärt igenom, och måste den håriga sidan vändas utåt och den glatta inåt. För öfrigt skola de flesta lappar vara trollkarlar, och har jag hört mycket talas därom af trovärdiga personer, men emedan jag har det af hörsago och själf icke sett något, afhåller jag mig från att skrifva därom.

Jag vistades här från den 23 februari till den 7 mars, och afreste då på släde jämte en nederländsk fru, hvars man var guldsmed, och är det besynnerligt att se, hur man här vintertiden skjutsar kvinnor, ty slädarne äro särskildt gjorda härtill, så att kvinnorna kunna ligga helt och hållet betäckta med undantag af ansiktet. För resten äro slädarne öfverdragna med tillbundna fällar, så att de åkande ligga som barn i vaggan. Stjälper slädan eller om hästen skenar, kunna de åkande icke hjälpa sig själfva, ty äfven händerna äro inlindade. Somliga betäcka ock ansiktet, hafva ett litet glasfönster, hvarigenom de skydda sig mot den starka kylan. Och finnes på hvarje kvinnosläde en särskildkörsven, som står bakpå. På det sättet foro vi denna dag 5 mil och togo in hos en fogde, som är styresman öfver en köping “Riisburg“, och han trakterade oss mycket väl med mat och öl.

Den 8 kl. 1 på morgonen foro vi därifrån, och hade jag med frun ännu en mil gemensam, men obanad och djup väg, så att hästarna på flera ställen sjönko ner till buken; vi kommo till en annan fogde, där bemälta fru hade något att uträtta, och hon stannade där. Efter frukosten, och sedan min häst fodrats, for jag ensam därifrån och hade ännu en mil till Uppsala, hvilken väg tog två och en half timme, för den djupa snöns och den obanade vägens skull, så att jag först framkom sent på eftermiddagen, oaktadt afståndet från den by, hvarifrån jag på morgonen utfor, icke var mer än 2 mil. På åtskilliga ställen hade min häst mycken möda att komma igenom snön; hade jag haft en lat häst, tror jag, att han fastnat.

Uppsala är en öppen stad, liksom nästan alla i konungariket Sverige, och har omkring sig en tämligen flack trakt, hvilket sällan ses här i landet, ty man kan annars icke resa en half mil, utan att fara backe upp och backe ned. Här finnes ett kungligt slott, som anses för en fästning, men är mera byggdt till lust. Det ligger tämligen högt på ett berg, omgifves af en betydlig ringmur, och skall på detsamma byggts i 24 år, men är ännu icke på långt när färdigt. Åtminstone är mycket arbete därpå nedlagdt, och inredas sköna, konstnärligt prydda rum, hvilka äro mycket höga, hvälfda och med stor kostnad försedda med bilder och konstverk, präktigt målade med färger, men kommer det ej att hafva något bestånd, ty då det ena rummet eller gemaket är färdigt, remna väggarna på det andra, så att man måste oupphörligt bygga och lappa. Jag förmodar att dylikt beror på den förfärliga kölden; just då jag var där, byggde man på slottskyrkan, hvilken redan var taklagd och försedd med fönster, och däri brändes dagligen en stor stockeld, för att murbruket icke skulle frysa ochfolket kunna uträtta sitt arbete med mura och annat. I bemälta stad finnes äfven ett ärkebiskopssäte, och efter landets art en skön domkyrka, som jag ej väntat att här få se. I densamma hafva konungen och drottningen af Sverige sin grafplats, och finnes öfverst i koret ett särdeles skönt epitafium öfver konung Gustavus i hvit alabaster. Konungen ligger där, uthuggen i kroppsstorlek. Strax bredvid detta epitafium finnes på vänster hand ett stort silfverskrin, i hvilket St. Eriks kvarlefvor skola ligga; enligt hvad mig sades, skall skrinet förut varit i samma storlek af godt guld, men blifvit uppsmält under kriget och förvandlat sig till silfver, och vill jag väl tro, att om folket icke hållit så mycket af St. Erik, som lär hafva byggt kyrkan och inrättat ärkebiskopsdömet, så hade ett sådant skrin varit förvandladt till trä före detta.

Den 9 låg jag stilla och tillbragte denna dag med att bese kyrkan och slottet, och var slottsbyggmästaren en schlesier Mäster Anton Watz från Breslan hade vid denna tid ledning af byggnadsarbetet i Uppsala., som visade mig mycken vänlighet och bjöd mig till gäst hos sig.

Den 10 for jag i dagningen från Uppsala jämte en annan tysk, som åkte med i min släde, och kom på aftonen

tillbaka till Stockholm. Vägen är 7 mil och är dels mycket backig, dels far man öfver sjöar, hvilka alla om vintertiden äro hårdt tillfrusna. Det är lustigt att se, huru bönderna denna årstid fiska under isen; de hugga nämligen i isen flera hål, icke större än de kunna få ned noten, och rikta den samma från ett hål till ett annat så långt, som noten räcker. Då den varit länge nog i vattnet och de vilja draga upp, hjälpa de hvarandra, så att ofta mer än 40 à 50 personer samla sig. De taga ett starkt tag och fånga mycken fisk, på vissa ställen en fisk, som kallas strömming mer än hälften så stor som en sill, hvilken de torka, och sedan äta rå.

***

Nu stannade jag 4 dagar i Stockholm och sökte lägenhet att återkomma ur landet, då jag redan var mätt på det samma, emedan det erbjöd så få nöjen. Hur det är här om sommaren vet jag icke, men enligt all anledning kan man endast spatsera ett stycke utanföre den ena eller andra porten mellan berg och klippor.

Jag köpte en häst, som jag haft med på prof till Uppsala, för 9 riksdaler, och träffade en dansk, som för skuld lämnat Narva, hvilket jag då likväl icke visste; denne ville resa hem. Den, som icke på vinterföre kommer ur landet, kan knappt för isens skull göra det före pingst. Då föret började gå bort, var det icke skäl att dröja. Dansken och jag kommo öfverens; han hade på kredit köpt en häst med släde och tillbehör af en lübsk köpman, som därföre troligen väl icke fått mycket betaldt.

Vi reste den 12 mars ungefär kl. 2 på e. m. från Stockholm och hvar och en hade sin egen häst och släde. Vi hade icke kommit mer än en half mil från staden, förrän vi redan foro vilse, emedan vi höllo för långt åt vänster, ty föret var mycket dåligt, så att man kunde inse, att det vore omöjligt att länge fortsätta på släde. Vi foro sålunda långt in på natten, tills vi slutligen kommo till en by, där vi hos kyrkoherden anhöllo om härberge, hvilket han en lång stund icke ville bevilja, men till slut tillät han oss sätta in hästarna i stallet (min reskamrat såg så törstig ut, att jag själf icke hade trott honom allt för väl). Jag tänkte för mig själf, om det så nära staden händer att man icke vill härbergera oss, hur skola vi då komma ur landet, när vi hafva 80 eller 90 mil att resa, och jag hade nästan i sinne att dagen därpå fara tillbaka till staden, då byn, som hette Botkyrka, icke ligger mer än 2 mil därifrån.

Den 16 dennes foro vi tidigt före dagningen härifrån måna om att icke dröja, emedan snön mestadels smält bort på vägen, och isvattnet på somliga ställen gick in i släden. För öfrigt var det ej så farligt att isen snart skulle brista, emedan isarna ännu voro öfver en aln tjocka; om ocksåregnväder infaller under åtta dagar, så bryta isarna ändå icke så snart upp. Ofta inträffar stor olycka, då människor för sent på året begifva sig öfver, och isen brister under dem, då häst och karl drunkna, liksom ock då om hösten folk för tidigt vågar sig öfver sjön, innan den ännu är säkert tillfrusen. Vi reste vidare och kommo vid middagstiden till en gästgifvaregård, där vi fodrade våra hästar, och foro straxt därifrån, men råkade åter vilse, så att det var långt in på natten, innan vi åter kommo in på banad väg, och det var så mörkt, att vi icke kunde se hvarandra. Till slut såg jag på en från landsvägen aflägsen kulle ljussken från en usel koja, i hvilken bodde en fattig bonde, som vi väckte, och bådo, att han ville härbergera oss, hvilket ock skedde efter många böner. Han hade blott ett litet stall, i hvilket han hade fyra eller fem kreatur och hvars dörr var så låg, att min kamrats häst icke kunde komma in i stallet; min häst var däremot så liten, att den kunde hafva godt af detsamma, under det att min kamrats fick stå utanför på gården. Med svårighet erhöllo vi litet korn för hästarna, men för oss själfva, ehuru vi hade ganska god aptit, kunde vi af bonden för penningar få hvarken bröd eller annat, kanhända han själf ej hade mycket i huset, ej heller vatten eller mjölk till att dricka, och hellre än jag ville dricka snövattnet, lade jag mig därföre på golfvet och sof öfver hunger och törst; detta ställe heter Lästringe och är 7 mil från den plats vi lämnade i morse.

Den 17 dennes vaknade vi i god tid, gjorde oss snart färdiga härifrån, ty hungern dref oss; på sjön stod vattnet högt, och på land fanns, utom i skogarna, ingen snö, så att vi mer gingo till fots än åkte; jag tänkte emellanåt att fortsätta vägen ridande och lämna släden, men ville icke gärna göra detta, dessutom hade jag ingen sadel. Efter långt sträfvande kommo vi vid middagstiden till Nyköping, som jag förut beskrifvit, och där hvilade vi, ty vi voro helt trötta. Nu blef min kamrats häst halt, så att han beslöt att stanna i staden och byta ut sin släde och seldonen moten sadel, hvilket ock skedde; men jag ville icke stanna där utan önskade begifva mig till Söderköping 6 mil därifrån, emedan den ene köpmannen, med hvilken jag rest från Köpenhamn, ännu var kvar

där. För att få vara med förtroget folk lämnade jag min kamrat, som dessutom föga hade mitt tycke, och begaf mig vid middagstiden därifrån, oaktadt jag icke kände vägen och var mycket okunnig i språket, jagade alltså på, så snart jag var på en sjö, för att icke blifva försenad. På vägen kom jag till en liten sjö, där min häst genast trampade ned sig ända till buken, och vattnet strömmade in i släden, måste alltså vända om och fara rundt omkring sjön. Nu kom jag senare på eftermiddagen till den hafsarm, genom hvilken fartygen om somrarne måste segla, då de vilja till eller från Söderköping. Hafsarmen, som utgör en del af Östersjön, ett vildt haf, är en god half mil bred, och vägen däröfver var så dålig, att vattnet gick nära upp till knäna, hvarjämte funnos många hål, gjorda af fiskare, hvilka, som ofvan beskrifvits, fångat strömming. Men jag satte i Guds namn öfver denna sjö. Jag blef visserligen ganska ängslig, emedan på isen funnos så stora råkar, att en häst lätteligen kunde träda ned foten däri. Jag kom mot aftonen till en bonde, hos hvilken jag jämte min kamrat legat vid uppresan, hvarför han kände mig och ville tala mycket vid mig, som jag dock ej förstod och ännu mindre kunde svara på. Stället hette “Büerling“, tre mil från Nyköping. Denne gode man gaf mig mat och dryck efter sin förmåga, liksom foder åt min häst, och tillät icke att jag sof på golfvet, utan visade mig den äran att låta mig sofva på en bänk. Han lade ock för mig en tung silfversked för att därmed äta mjölk eller soppa. Jag måste berätta, att det i Sverige är en vanlig sed, att om man kommer till en fattig bonde, har han dock sina silfverskedar, åtminstone för sig och sin hustru, om han ock icke har någon bädd i huset. Och hvad förmögna och ansedda bönder beträffar, skola många äga 50, flere eller färre,tunga silfverskedar, som de akta för sin skatt. Jag förmodar, att de icke, om de få penningar, tro sig mäktiga att sköta desamma. Om de fått in penningar, som de kunna undvara, låta de göra sig en silfversked, icke till köps utan så tung, att han väger omkring 3 eller 4 riksdaler En riksdaler beräknas motsvara 4 kronor i vårt mynt.. Och det har mig berättats, att före kriget, då folket varit mycket förmögnare och bönderna stundom haft del i bergverken, funnos de, som ägt en half tunna full med silfverskedar. Så berättade för mig konungens myntmästare, en nederländare, att han kände en bonde, som ännu ägde en half tunna silfverskedar, ehuru kriget tämligen smält det tillsamman för dem. Dock funnos de, som ägde någon liten förmögenhet, så att på flera ställen under vägen lades sådana skedar för oss på bordet, hvari bönderna sätta sin stolthet.

Den 18 dennes tog jag afsked af bonden och begaf mig tidigt i väg därifrån; ju längre jag kom, dess mindre snö och dess djupare vatten hade jag. Efter 2 mil kom jag till en rinnande bäck eller graf, jag ville fara öfver, men då jag kom på midten, brast isen under min häst, så att han sjönk ned ända till bröstet och slädan efter; jag hoppade ur och isen brast äfven under mig, så att jag till hälften stod i vattnet. Nu ville jag icke lämna remmarne på släden, var rädd att min häst skulle skena i väg, vadade alltså efter densamma, till dess jag kom öfver. Vid stranden stodo två hjul, där två personer nyligen blifvit afrättade, emedan de begått mord. Därifrån hade jag ännu en god mil till Söderköping, som jag till största delen sprang till fots, och dock kunde jag knappt värja mig för kylan, emedan jag var alldeles våt in på bara kroppen. Jag kom före frukostdags till staden, och hade jag då rest tre mil från mitt nattläger.

Denna dag liksom den följande den 19 låg jag därstädes stilla för att torka mina tillhörigheter, värma upp mig och låta min häst hvila sig.

Den 20, som var söndagen Judica Judica = femte söndagen i fastan., bad mig den förut omtalade köpmannen från Lübeck, med hvilken jag rest till detta land och här åter träffade, att jag skulle följa honom till ett slott, som låg två mil därifrån, och med hvars fogde han hade affärer. Han satt jämte sin tjänare i en släde, och jag for ensam med min häst och släde, oaktadt föret på landbacken var alldeles borta. Slottet ligger på en klippa midt i en arm af Östersjön, hvilken de skepp passera, som segla till Söderköping, och är på alla sidor kringflutet, samt måste alla fartyg, som går in eller ut, där erlägga tull.

Vi hade en mycket besvärlig öfverfart, ty det var mycket vatten på isen, som var på många ställen mycket sprucken, emedan tövädret varat i åtta dagar; det var nu 14 dagar före påsk. Då vi kommo fram, åto vi frukost med fogden, som var en adelsman. Detta slott heter Stegeborg, på hvilket nu regerande konung Johannes är född. Efter måltiden förde fogden oss omkring, bland annat i stallet för att bese hans hästar, och köpmannen tillhandlade sig en af dem. Härefter togo vi afsked och foro i våra slädar åter ut på sjön, men köpmannens dräng

red efter på den nyförvärfvade hästen. Då han var några steg ifrån oss, brast isen under hans häst, han själf föll på sidan, och hästen höll sig med stor möda med framfötterna öfver isen. Häröfver förskräcktes vi mycket, vi vågade ej genast att med våld draga upp hästen, ty vi fruktade, att isen skulle gå ännu mer sönder. Slutligen reste sig hästen efter långt sprattlande. Därefter åkte vi på långt afstånd från hvarandra, och drängen ville icke rida utan ledde hästen. Jag var mycket rädd, innan vi kommo öfver, ty sagda sjö är två timmars väg lång, och isen på långa stycken delvis sprucken, så att jag sannerligen icke skulle velat göra resan tillbaka, om jag äfven fått adelsmannens bästa häst till skänks. Vi kommo om aftonen åter till Söderköping, och var detta min sista slädfärd på detta år. Nämnda småstad är den förnämsta orten i Östergötland. Strax inviddensamma ligger en klippa, som är så brant som en mur, och hvilken heter Ramsberg; ingenting växer därpå eller däromkring.

Den 21 och 22 låg jag stilla härstädes, tills jag fått utbyta min släde och seltyg mot en sadel, men kunde i hela staden ej få köpa en sådan. Till slut förbarmade sig min värd öfver mig och gaf mig för släden med tillbehör en träsadel som man kallar klöfsadel, utan läder, bukgjord och stigbyglar, och jag måste till och med tacka därför.

Den 23 kommo konungens myntmästare och en annan nederländare jämte min förra reskamrat, som jag lämnat i Nyköping. De ämnade resa till Kalmar, där Kungl. Maj:t för närvarande befann sig. Oaktadt vägen för mig var hälften längre, beslöt jag, då jag ej hade sällskap på den raka vägen ur landet, att följa med. Jag for således från Söderköping med nämnda personer; vi afreste vid aftontiden, och visade sig min häst alldeles ovan vid ridt och sadel, ville hellre gå baklänges än framåt, och jag trodde först, att jag icke skulle få honom fram. Denna afton redo vi endast 1 mil och kommo till byn Hella.

Den 24 redo vi ut i god tid om morgonen på en ovanligt svår och obanad väg, ty här i landet reser man mycket litet annat än om vintern, då det ej finnes ordentliga vägar. Vi redo på den dagen icke mer än 3 mil och stannade i byn “Degree“.

Den 25 foro vi om morgonen härifrån, och funno på åtskilliga ställen djupt snövatten, som runnit ned mellan bergen, men hvilket väl åter snart bortflyter. Min häst tycktes allt bättre vänja sig vid ridning, jag fick också stigbyglar och bortbytte den halmsäck jag lagt på sadeln mot en dyna för att sitta mjukare. På aftonen kommo vi till byn Nygård, 4 mil från förra nattlägret.

Den 26 dennes foro vi tidigt därifrån och reste 5 mil till en by, Wy, där vi blefvo öfver natten.

Den 27 redo vi öfver 5 mil till en gästgifvaregård, som hette “Auaby“.Den 28 voro vi tidigt i väg och kommo om aftonen till byn “Cadry“ (5 mil), där vi öfver natten togo in hos fogden, som trakterade oss efter förmåga.

Den 29 reste vi i dagningen därifrån och hade en mycket djup och dålig väg och mycket vatten; under vägen anträffade vi en stenig, häftigt strömmande bäck, som nästan kullkastade min häst, ty vattnet gick honom öfver buken. På aftonen kommo vi till en by Åby, sex mil.

Den 30 foro vi därifrån och hade icke mer än 2 mil till Kalmar, men vi använde 6 timmar på denna väg, ty det hade frusit under natten och bar icke, så att hästarne jämt trampade djupt ned sig; steg man af hästen, så hjälpte det icke heller. Våra häster togo under denna halfva dagsresa mer skada än under de föregående åtta dagsresorna. Vi kommo sent på eftermiddagen till Kalmar, då jag drog af mig stöflarne, som jag icke haft af fötterna på åtta dagar. Jag kunde icke få något stall åt min häst, hvarför det stackars djuret måste stå på gatan till om aftonen, och all vägsmuts frös fast på honom. Till slut fick jag för min och min kamrats häst hyra ett kök på nedre botten i en murares hus, och där ställde vi in våra hästar.

Staden Kalmar är den förnämsta orten i Småland, liten, men befäst, och skulle befästningen lätteligen kunna göras mycket stark och försvarbar, enär den ligger på en slätt och på andra sidan alldeles invid Östersjön. Där finnes äfven ett kungligt slott, väl befäst och omgifvet af en stark vall, späckad med kanoner. Oaktadt sjön är på ena sidan, går dock vallen rundt omkring slottet.

Jag låg under den heliga påskfesten stilla och gick om morgonen, påskdagen den 3 april, till slottet för att höra predikan, som lästes på svenska i en stor sal; Kunglig Majestät med gemål och fröken höllo sig i ett särskildt rum, så att allmänheten ej fick se dem. Och midt emot den nämnda salen låg ett annat stor rum, där

hertigSigismundus för sig lät läsa mässa Sigismund hade uppfostrats i den katolska läran och katolikerna hoppades att med hans hjälp åter vinna inflytande öfver den svenska kyrkan.. Efter middagen gick jag dit på aftonen, då man där uppförde skön musik, och hade nämnde hertig i sitt sällskap sex jesuiter.

Den 4 blef jag af en adelsman, till hvilken jag hade ett rekommendationsbref, insläppt i matsalen, då jag såg Kunglig Majestät sitta vid taffeln och äta. Nämnde konung satt vid öfre ändan af ett långt bord, till vänster hans gemål, drottningen Johans andre gemål, Sigismunds styfmor, Gunilla Bjelke., till höger hans son, hertig Sigismund, bredvid honom fröken, konungens dotter Prinsessan Anna., därefter hertig Magnus' gemål, hvilken var konungens syster och en vacker ung herre, den omnämnde hertig Magnus' son, ungefär 12 à 13 år gammal Prinsessan Sofia, g. m. hertig Magnus af Sachsen-Lauenburg, och hennes son Gustaf.. Bredvid drottningen sutto hennes ogifta systrar Gunilla Bjelkes systrar Elsa, sedan gift med Klas Bjelke (friherre till Vik), och Brita, sedan gift med Sten Gustafsson, grefve till Bogesund., stora skönheter, liksom drottningen, med hvilken konungen gift sig för hennes skönhets skull, då hennes far endast var adelsman eller riddare där i landet.

Bemälte konung har ett vackert, gult, ända ned på bröstet räckande skägg, sådant som jag nästan aldrig sett på någon vare sig hög eller låg person, och som klädde honom mycket väl.

Midt emot Kalmar öfver sjön ligger en liten af Östersjön kringfluten ö, som skall vara en half mil bredd och 18 mil lång och kallas for Öland. Den har många byar och några socknar, och där uppfödas mycket hästar, som utföras; de äro små, men uthålliga och billiga.

Under tiden sökte jag efter lägenhet att komma ur landet, ehuru jag ännu hade 40 mil kvar till Köpenhamn, och om jag skulle rest sjövägen, hade jag väl måst dröjaåtminstone en månad, innan isen alldeles gått bort. Samma afsikt hade ock min förra kamrat, med hvilken jag från Stockholm rest till Nyköping.

Den 5 dennes vid middagstiden lämnade vi Kalmar och redo samma eftermiddag 4 mil på en mycket djup och vattenfylld väg, ty landet är tämligen slätt, så att vattnet fördelar sig vida omkring; på aftonen kommo vi till en kyrkoherde, hos hvilken vi tillbringade natten; stället heter Söderåkra.

Den 6 dennes foro vi tidigt härifrån, och kommo vid frukosttiden till en liten stad, kallad Avaskär, 3 mil från vårt nattläger; där gränsa till hvarandra de båda konungarikena Danmark och Sverige, och tillhör denna stad Danmark. Detta landskap heter Blekinge. Landskapet från Kalmar och hit är tämligen flackt och har man Östersjön på vänster hand. På eftermiddagen foro vi därifrån, och gick vägen genom en svår, stenig och obanad bergstrakt och kommo vi om aftonen till byn Nättraby, som ligger 4 mil från förenämnda stad. I Nättraby åto vi frukost.

Den 7 foro vi därifrån på en krokig, obanad och mycket bergig väg och kommo vid middagstiden till en öppen liten stad, Ronneby kallad, som är den förnämsta orten i Blekinge, och låg två mil från vårt nattläger. Efter måltiden foro vi därifrån öfver vilda, steniga berg och klippor, som på somliga ställen voro så glatta och jämna, att man kunnat tro dem vara gjutna eller konstslipade; det är både farligt och obehagligt att rida däröfver.

På vägen skildes jag och min reskamrat från hvarandra, men stötte åter tillsamman en mil därifrån, redo därefter länge vilse under natten, innan vi påträffade folk. Slutligen kommo vi till en präst och bådo herren om härberge mot betalning, men erhöllo intet. Till slut begärde vi att allenast få ställa in våra hästar i hans stall; vi skulle nog hjälpa oss hos hästarna; men äfven därtill nekade han, och vi måste fara vidare. Ej långt därifrån kommo vi till en gammal tysk krigsman, som mottog både oss ochhästarne, men den gode mannen hade hvarken mat åt oss eller foder åt hästarna, hvilka måste nöja sig med hö. Prästen önskade vi sjukan, ty vår värd sade oss, att han var rik, men mycket snål; orten heter Hästaryd och ligger 3 mil från ofvanbemälda stad (Ronneby).

Innan jag nu lämnar landet, måste jag nämna något om de båda landskapen, Småland, som tillhör konungen af Sverige, och Blekinge, som lyder under danska kronan, om deras hushållning, seder och bruk.

Att börja med äro husen vanligen byggda i fyrkant af med knut försedda otimrade stockar, och icke högre än en våning, och taken likformigt betäckta med bjälkar. Rummen äro icke brädfodrade och mellan stockarna bestrukna med lera eller kogödsel. Hustaken äro i allmänhet betäckta med grästorf, och på dem föda sig om sommaren till

en stor del får och getter och bildar taket öfre delen af stugan. På taket brukar finnas ett enda litet fönster, en half aln i fyrkant, det är öfverdraget med pergament eller glas. Flera ljusgluggar eller fönster bruka de icke ha. Dörrarna till rummen äro så låga, att man måste djupt bocka sig för att komma in. Däremot är tröskeln så hög, att den är svår att komma öfver. Detta är för den uppväxande ungboskapens skull, hvarom mer här nedan. I stugan hafva de ett bord, vanligtvis så långt som stugan är bred. Kök, kammare, sofrum samt allt hvad till hushållet hörer, allt inrymmes om vintern i detta rum, och i stället för spis bruka de bakugnen; i densamma uppgöres eld en tre timmar före dagen, så att detta rum hela dagen är så varmt, att hustrun, barnen och tjänstfolket, som icke har utgöra, hela vintern gå i bara linnet, äfven om det utom hus är så kallt, att ungboskapen kunde förfrysa i stallen.

Hvad sängställen beträffar, har hvar och en sin särskilda plats; bredvid bordet är vanligen en sängplats, fylld något med sängkläder, men till största delen med halm. Densamma är afsedd för bonden och hans hustru. Omkring bakugnen, där det är varmt och godt, ligga barnen; de,som ännu äro så unga, att de hållas i vagga, ligga i en liten rund kista, i ett stycke urholkad af ett träd; denna kista är bunden vid ett rep, som är fäst upptill vid en bjälke och sväfvar ungefär en aln öfver marken, den gungar man fram och tillbaka.

På bänkarna, som äro täckta med halm, sofva drängar och pigor, främmande gäster ligga på golfvet; men vill värdfolket visa dem särskild ära, så låter man dem sofva på bordet.

Jämte hundar, kattor, höns och dufvor, som ingenting betyder, hålla de äfven i rummet kalfvar, lamm, getter och så grisar, som vanligen hafva sin plats i midten af stugan, och slicka en i ansiktet nattetid, då man sofver. Då således människor och kreatur vistas i samma rum, kan man föreställa sig, hvilken angenäm doft där måste vara, då lukten ingenstädes går ut, om man ej öppnar dörren, och en främling blir af den dåliga lukten mättare än af den bästa måltid.

Vidare plägar husbonden alltid vara den förste vid bordet och sitta ofvantill, hans hustru vid sidan, och har han rättighet att under måltiden gifva ifrån sig en stark rapning eller flera sådana efter hvarandra, liksom hans hustru och barn. Jag tror att det är för att roa främmande gäster i stället för att tala till dem. Då någon har tillräckligt mat och dryck med sig för att själf äta, och äfven bjuda sin värd, är han välkommen; dessutom förstå bönderna att begära af en gäst muskott, kanel, nejlikor, ingefära o. d.; men att få något af dem äfven för penningar händer ej ofta. Deras dryckeskärl, som de sätta på bordet, består af en stor, vid trästånka, som man måste lyfta med bägge händerna. — Kvinnorna äro af naturen sköna, finbildade och hvithylta, och hålla sig i klädedräkten renliga, snygga och “adeliga“; jag vill tro, en kan ofta ett fjärdedels år bära samma lintyg om halsen; eljest i medfödda seder, dygder och skönhet icke olika sigenerskorna. Detta rör bondfolket, som bor här och hvar i skogarna ochödemarkerna och aldrig kommer därifrån; för öfrigt är det icke utan att det äfven i städerna finnes vackra kvinnor.

På skog hafva dessa båda landskap ingen brist, och fullt upp med berg och klippor. Om vintern är det fullt upp med snö och is, att man undrar på, hvad folket lefver af, då man ser, att allt omkring dem är liflöst. Nog nu därom.

För att återkomma till min resa, så red jag i dagningen från Hästaryd. Vi färdades denna dag på en mycket bred väg, som förde oss ut ur landet. På vägen gjorde hästen med mig ett farligt fall, dock utan att vi skadades. Vi kommo om aftonen till en obefäst, välbebyggd stad, Ahus, belägen i ett särskildt landskap, Skåne, ett slätt, bättre odladt och fruktbarare land samt bebodt af ett i klädedräkt och hushållning renligare folk. Vi hade denna dag rest 9 mil, och låg staden vid en arm af Östersjön.

Den 9 reste vi i dagningen därifrån, och hade en tämmelig väg, foro igenom ett väl odladt land samt kommo till en präst, hos hvilken vi åto frukost; där måste jag om igen bruka min latin och framleta de glosor jag glömt, ty den gode herren ville fråga mig om allt möjligt. Då vi redo därifrån, hade vi under vägen ett ganska bredt vad, så att vi måste länge rida i djupt vatten, innan vi kommo öfver. Då vi voro en half mil nära den by, där vi blefvo öfver natten, mötte vi en bonde, som var på hemvägen ifrån marknaden och hade för sin tomma vagn två hästar, af hvilka den ene var ung och vacker, samt till storlek och färg alldeles liknande den jag red. Jag lät min

reskamrat fråga bonden, om hästen var till salu, och fick till svar, att den var fal för 13 riksdaler. Jag öfverenskom med honom om närmare beseende, om han ville vända om en half mil tillbaka till vårt nattläger, och köpte jag hästen af bonden för 12 riksdaler, med villkor att han morgonen därpå skulle rida med oss till en stad Lund, där han skulle få sin betalning, ty jag tänkte probera hästen, men då han icke hade någon sadel, lät jag bonden rida hästen, men såg honomdock icke om morgonen sitta upp. Byn, där vi lågo öfver natten, hette Veberöd i Skåne, 7 mil från Åhus.

Den 10 dennes på morgonen foro vi därifrån och omförmälde bonde red med ända till staden Lund, där jag betalade honom hans häst, som jag nu öfvertog. På eftermiddagen redo vi därifrån och hade ännu två mil kvar till nattlägret. Så snart vi hade kommit ungefär en half timme utanför porten, förde jag den nyköpta hästen vid tygeln; i detsamma slet han sig lös från mig och sprang bort öfver fältet; jag kunde icke följa honom med min häst, ty denne var trött, och jag tänkte att jag sett hästen för sista gången. Sedan jag länge ridit omkring, kom på en annan väg åkande en vagn, som tog af in på vår väg, och bredvid hans hästar sprang äfven min häst lös; jag kunde likväl icke fånga honom, ty han slet sig lös för andra gången, men följde likväl godvilligt efter, till dess vi kommo till Malmös stadsport, då fick jag fatt honom och förde honom vid tygeln till härberget. Vi hade nu rest 4 mil från vårt förra nattläger.

Malmö är hufvudstad i Skåne, en liten men tämligen befäst stad, belägen tätt intill sjön. Staden har förut haft god handel, beroende på den sillfångst, som där varit, men som nu drifs i Marstrand i Norge; ännu fångas något litet sill, men intet jämförligt med fordom; det är ett särskildt Guds straff, att sillen gått förlorad. I Malmö måste jag ligga stilla i tre dagar, ty det var motvind att komma öfver till Köpenhamn, som ligger 4 sjömil därifrån. För att fördrifva tiden beslöt jag probera min nya häst och rida ut på fältet. Då jag nu fört honom sadlad ur stallet, kunde jag icke sitta upp ensam, utan måste man hjälpa mig. Innan jag satt riktigt i sadeln, började hästen springa, så att jag icke kunde hålla in honom. Han sprang upp på en gödselhög och gick öfver med mig, så att jag störtade på nacken, hvilket jag väl lär känna i flera dagar; det var en min lycka, att jag fallit så mjukt. Nu hade jag nog af hästen, och var det den första och sista gången,som jag satte mig upp på honom, emedan han var alldeles vild och otämd, som hästarna i Danmark pläga vara. Han var likväl ett vackert exemplar till häst.

Den 13 blef vinden så god, att åtskilliga fartyg afseglade. Jag och min kamrat inskeppade våra hästar, och under det jag gick upp till tullhuset för att betala tull för hästarna samt innan jag hann till hamnen, hade fartyget afseglat. Jag trodde nu att jag förlorat båda mina hästar, liksom jag förut trodde att jag var af med den ena, då han slet sig lös på fältet, ty nämnda kamrat var utan pengar och jag hade försträckt honom 5 riksdaler; dessutom hade han rymt för skuld; dock visade han sig i denna sak ärligare än jag trott honom. På ett annat fartyg kom jag i sällskap med 30 personer, bestående dels af kvinnor, dels af män, hade en mycket god vind och kommo på mindre än 3 timmar till Köpenhamn. Där hade jag länge att leta, innan jag träffade min kamrat med hästarne. Så snart jag funnit de senare, sålde jag dem till en köpman, som köpte dem af mig för 24 riksdaler eller lika mycket, som jag gifvit för dem, och hade jag ridit eller åkt med den ena väl 120 mil.

*